



Ετήσιο Πρόγραμμα Παιδαγωγικής Κατάρτισης (ΕΠΠΑΚ)
Πρόγραμμα Ειδικεύσεως στη Συμβουλευτική & τον Προσανατολισμό (ΠΕΣΥΠ)
ΑΝΩΤΑΤΗ ΣΧΟΛΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Οργάνωση, Διοίκηση και Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης

ΔΙΔΑΣΚΩΝ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ: 2024-2025

ΕΞΑΜΗΝΟ: ΕΑΡΙΝΟ

Ερμηνείες της κοινωνικής ανισότητας στο σχολείο

- ▶ **Ερευνητικό θέσφατο:** σε όλες τις χώρες οι κακοί μαθητές είναι παιδιά φτωχών οικογενειών και οι καλοί μαθητές παιδιά προνομιούχων
- ▶ **Αποτέλεσμα:** η κοινωνική πυραμίδα αναπαράγεται με ακρίβεια
 - ❖ Στη βαθμολογία των δασκάλων
 - ❖ Στα αποτελέσματα διαγωνισμών και εξετάσεων
 - ❖ Στην κοινωνική σύνθεση των φοιτητών

Φονξιοναλιστική ερμηνεία (Τάλκοτ Πάρσονς)

- ▶ Αμερικανοί κοινωνιολόγοι μελετούν επί σειρά ετών ποιοι είναι οι ψυχολογικοί και ψυχοκοινωνικοί παράγοντες που ενδέχεται να επηρεάζουν τη σχολική επιτυχία των μαθητών
- ▶ Ο Πάρσονς δίνει έμφαση στην προσαρμογή των μαθητών στις ηθικές αξίες του σχολείου: έτσι προετοιμάζονται για τους μελλοντικούς τους ρόλους
- ▶ Η προσαρμογή αυτή οδηγεί στην
 - ❖ ανάπτυξη «ηγετικών ικανοτήτων»,
 - ❖ πρωτοβουλίας και
 - ❖ Ανοίγει τον δρόμο προς την κοινωνική επιτυχία

Φονξιοναλιστική ερμηνεία (Τάλκοτ Πάρσονς)

- ▶ Αιτίες της σχολικής επιτυχίας:
 - ❖ **Ηθικές ικανότητες**
 - ❖ **Κίνητρα επιτυχίας**
 - Τα κίνητρα επιτυχίας επηρεάζονται από
 - ❖ **Την οικογένεια,**
 - ❖ **Την ομάδα των ομοίων και**
 - ❖ **Το σχολείο**
 - Οι μαθητές ανάλογα με τις επιδράσεις που έχει ασκήσει η οικογένειά τους θα ταυτιστούν
 - ❖ **Είτε με τον δάσκαλο**
 - ❖ **Είτε με την ομάδα των ομοίων ομηλίκων**

Φονξιοναλιστική ερμηνεία (Τάλκοτ Πάρσονς)

- ▶ **1^η παραδοχή:** η κοινωνία είναι διαστρωματώμενη και το **σχολείο είναι φυσικό να επιλέγει τους καλύτερους, προκαθορίζοντας τον μελλοντικό καταμερισμό των επαγγελλμάτων, αρκεί η επιλογή να είναι «δίκαιη» και να προσφέρονται σε όλους «ίσες ευκαιρίες»**
- ▶ **2^η παραδοχή:** η **σχολική επιλογή δεν καθορίζεται από την κοινωνική προέλευση, γιατί**
 - ❖ ανάλογα με τη βαθμολογία των ατόμων στον δείκτη νοημοσύνης στην ανώτερη εκπαίδευση μπαίνουν όσοι έχουν μέσο ή υψηλό ΔΝ
 - ❖ Στους μαθητές με τον υψηλότερο δείκτη νοημοσύνης σπουδάζουν όσοι προέρχονται από ανώτερα στρώματα αλλά και 29% παιδιά εργατών

Φονξιοναλιστική ερμηνεία (Τάλκοτ Πάρσονς)

- ▶ Ο Πάρσονς εκκινεί από τον Εμίλ Ντυρκέμ, ο οποίος θεωρεί τις ηθικές αξίες θεμέλιο της κοινωνίας και τη μεταβίβασή τους στις νεότερες γενιές ουσιώδη λειτουργία της εκπαίδευσης
- ▶ Άλλες παραδοχές:
 - ❖ 3^η παραδοχή: Η ανισότητα στο αμερικανικό εκπαιδευτικό σύστημα έχει αποδοθεί στο ότι δεν είναι συγκεντρωτικό, αλλά υπάρχουν σχολεία με
 - Διαφορετικά προγράμματα
 - Διαφορετική ποιότητα
 - Τα παιδιά δεν βρίσκουν στο σχολείο την ίδια προτροπή και ενθάρρυνση για σπουδές

Φονξιοναλιστική ερμηνεία (Τάλκοτ Πάρσονς)

- **4^η παραδοχή:** Στηριγμένοι στη «**θεωρία της ετικέτας**» διάφοροι ερμηνευτές υποστηρίζουν ότι η άνιση επίδοση και η διαφορετική έφεση για μόρφωση οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην ενθάρρυνση ή την απογοήτευση που προκαλεί στον μαθητή η κρίση του δασκάλου, γιατί ο μαθητής με τον καιρό προσαρμόζεται σε αυτή
- Εξαιτίας των διαφορετικών για κάθε μαθητή προσδοκιών από τον δάσκαλο, ο τελευταίος έχει και διαφορετική συμπεριφορά απέναντι στον καθένα τους
- Οι προσδοκίες του δασκάλου επηρεάζουν τα κίνητρα και την έφεση για μάθηση

Φονξιοναλιστική ερμηνεία (Τάλκοτ Πάρσονς)

- ▶ Η σφραγίδα του ανίκανου ή του απροσάρμοστου ευθύνεται πριν απ' όλα για την αύξηση της εγκληματικότητας των νέων
- ▶ **5^η παραδοχή:** Αυτού του είδους οι μελέτες αποδίδουν το κύριο μέρος της ευθύνης για τη σχολική αποτυχία στο άτομο και την οικογένειά του
- ❖ Στα λαϊκά στρώματα η τάση και η νοοτροπία της κοινωνικής ανόδου και της κοινωνικής επιτυχίας απουσιάζει
- ❖ Αντίθετα, στα μεσοστρώματα και τα ανώτερα στρώματα αυτή η τάση είναι έντονη

Φονξιοναλιστική ερμηνεία (Τάλκοτ Πάρσονς)

- ▶ **6^η παραδοχή:** το εκπαιδευτικό σύστημα των βιομηχανικών χωρών είναι και πρέπει να είναι μέσο κοινωνικής κινητικότητας
- ▶ **7^η παραδοχή:** η επιλογή που κάνει το σχολείο πρέπει να είναι όλο και πιο αξιοκρατική. Η κοινωνική ανισότητα είναι για την κοινωνία αρνητική, γιατί «αποθέματα ταλέντων» από τα λαϊκά στρώματα δεν αξιοποιούνται
- ❖ **Θετική προσφορά** της φονξιοναλιστικής θεωρίας είναι η συστηματική απασχόληση με τη μελέτη των πολλαπλών παραγόντων που προκαλούν την ανισότητα στο σχολείο και η συνεχής προσπάθεια να προτείνει βελτιώσεις που θα κάνουν τη σχολική επιλογή αντικειμενικότερη

Η ερμηνεία των «ριζοσπαστών»

- ▶ **Δεκαετία 1960:** εμφανίζονται στην Αμερική κοινωνιολογικές προσεγγίσεις που αποδίδουν την άνιση σχολική επίδοση και την εκπαιδευτική ανισότητα στην κεφαλαιοκρατική δομή της αμερικανικής κοινωνίας
- ▶ **Θεωρητικό τους υπόβαθρο:** ο Καρλ Μαρξ και ο Μαξ Βέμπερ
- ▶ **Ερμηνευτικά τους κλειδιά:** οι κλασικές μαρξιστικές έννοιες
 - ❖ Η αστική τάξη κυριαρχεί μέσα από την ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής πάνω στις άλλες τάξεις
 - ❖ Το εκπαιδευτικό σύστημα λειτουργεί με τρόπο που να εξασφαλίζει τη διαίωνιση αυτής της κυριαρχίας

Η ερμηνεία των «ριζοσπαστών»

- ▶ Η ριζοσπαστική κοινωνιολογία γεννήθηκε από την απόπειρα να διατυπωθούν οι αρχές μιας ολικής θεωρητικής ερμηνείας που να εξηγεί την κοινωνία συνολικά
- ▶ Συγκεκριμένα, οι κοινωνικοί επιστήμονες απομακρύνονται από τις παραδοσιακές αρχές της επιστημονικής ουδετερότητας απέναντι στα κοινωνικά φαινόμενα και επιδιώκουν να αλλάξουν τα κακώς κείμενα
- ▶ Τη μαζικοποίηση της εκπαίδευσης (μέσης και ανώτατης) την αποδίδουν κυρίως στον ανταγωνισμό των κοινωνικών ομάδων μέσα στην κοινωνική ιεραρχία της εξουσίας

Η ερμηνεία των «ριζοσπαστών»

- ▶ Οι Μπόουλς και Γκίντις θεωρούν την ανάλυση των σχέσεων παραγωγής προϋπόθεση για την ανάλυση του εκπαιδευτικού συστήματος
- ▶ **1^η παραδοχή:** η δομή και ο τρόπος λειτουργίας του εκπαιδευτικού συστήματος καθρεφτίζει την ηγεμονία της κυρίαρχης τάξης
- ❖ Συγκεκριμένα, το εκπαιδευτικό σύστημα, μέσα από την ταξική προέλευσης ανισότητα της επίδοσης στο σχολείο και με τη διαφορετική κοινωνικοποίηση που καλλιεργεί στα μέλη των διαφόρων κοινωνικών τάξεων, ενισχύει τις ανισότητες που οφείλονται στη διαδικασία παραγωγής
- **2^η παραδοχή:** οι γνωστικές ικανότητες που πιστοποιεί ο δείκτης νοημοσύνης δεν αποτελούν ουσιαστικό παράγοντα για τον καθορισμό της οικονομικής επιτυχίας.

Η ερμηνεία των «ριζοσπαστών»

- ▶ **3^η παραδοχή:** η άνιση επίδοση οφείλεται στην ταξική προέλευση αλλά και στον διαφορετικό τρόπο με τον οποίο το σχολείο αντιμετωπίζει τα άτομα από τις διάφορες κοινωνικές τάξεις
- ▶ **4^η παραδοχή:** τα στοιχεία συμπεριφοράς και προσωπικότητας είναι απαραίτητα για την άσκηση ηγετικών ή όχι ρόλων στα διάφορα επίπεδα της διαδικασίας παραγωγής. Ένα μέρος τους οφείλεται στην κοινωνική προέλευση και ένα άλλο μέρος τους μεταδίδεται από το σχολείο

Η θεωρία του «μορφωτικού κεφαλαίου»

- ▶ Επιχειρεί να αποκαλύψει τους αόρατους κοινωνικούς μηχανισμούς της σχολικής ανισότητας
- ▶ Η τάση αυτή ξεκινά το 1964 (Μπουρντιέ και Πασερόν: μελέτη *οι Κληρονόμοι*) και ασκεί κριτική στην απλουστευτική αναγωγή της λειτουργίας του σχολείου στην καπιταλιστική δομή της κοινωνίας, που εμποδίζει την κατανόηση των έμμεσων και αόρατων μηχανισμών μέσα από τους οποίους συντελείται στο σχολείο η αναπαραγωγή της κοινωνικής διαστρωμάτωσης

Η θεωρία του «μορφωτικού κεφαλαίου»

- ▶ Η θεωρία του «μορφωτικού κεφαλαίου» επιχειρεί να εξηγήσει γιατί οι έστω λίγοι φοιτητές που ξεφεύγουν από την ταξική τους «μοίρα» και φτάνουν στα ΑΕΙ δεν βρίσκονται σε σχέση ισότητας με τους φοιτητές από προνομιούχα κοινωνικά στρώματα
- ▶ Εκτός από τα κοινωνικά και οικονομικά προνόμια υπάρχει το «μορφωτικό κεφάλαιο» αλλά και ορισμένες στάσεις και συμπεριφορές απέναντι στο σχολείο και την παιδεία που μεταδίδονται από γενιά σε γενιά και είναι διαφορετικές σε κάθε κοινωνική κατηγορία

Η θεωρία του «μορφωτικού κεφαλαίου»

- ▶ **1^η παραδοχή:** τα παιδιά των προνομιούχων τάξεων έρχονται στο σχολείο εφοδιασμένα με την «ελεύθερη παιδεία»: ένα σύνολο από μορφωτικά εφόδια (γνώση και εξοικείωση με τα μορφωτικά αγαθά) που είναι βασική προϋπόθεση για την ψηλή επίδοση ενός φοιτητή
- ▶ Αν και το περιεχόμενό τους δεν αποτελεί μέρος της ύλης που μεταδίδει το σχολείο, έχουν άμεση σχολική χρησιμότητα. Εφοδιάζουν τα άτομα με μια γενική προδιάθεση στη μάθηση
- ▶ Η φυσική, μακρόχρονη, όχι ευκαιριακή, ανεπαίσθητη και συνεχή τριβή με τα έργα της τέχνης και των ιδεών εξηγεί την κατανόηση των έργων αυτών

Η θεωρία του «μορφωτικού κεφαλαίου»

- ▶ **2^η παραδοχή:** τα παιδιά από προνομιούχα κοινωνικά στρώματα αντιμετωπίζουν σε όλες σχεδόν τις ηλικίες τις πανεπιστημιακές σπουδές σαν το αυτονόητο και φυσικό τέλος του σχολικού δρόμου, όπως το σύνολο των παιδιών θεωρεί το δημοτικό σαν κάτι αυτονόητο και φυσικό
- ▶ Τα παιδιά των μη προνομιούχων τάξεων δοκιμάζουν μακροχρόνιες αμφισβητήσεις και δυσκολίες, συναντούν εμπόδια και εν τέλει, οι ανώτατες σπουδές είναι ατομική κατάκτηση ενός δύσκολου και δυσπρόσιτου επιτεύγματος

Η θεωρία του «μορφωτικού κεφαλαίου»

- ▶ Τα παιδιά των προνομιούχων τάξεων είναι εξοικειωμένα με τα έργα των ιδεών και της τέχνης, δηλαδή με τις διανοητικές εκείνες πρακτικές και δραστηριότητες που οδηγούν στην απόκτηση διανοητικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων
- ▶ **Χαρακτηριστικά τους:**
 - ❖ Δίνουν λιγότερη άμεση σημασία στα μαθήματα
 - ❖ Χαρακτηρίζονται από ένα είδος ελευθερίας ως προς το περιεχόμενο της ύλης
 - ❖ Διαβάζουν πολλά βιβλία άσχετα με το αναλυτικό πρόγραμμα

Η θεωρία του «μορφωτικού κεφαλαίου»

- ❖ Έχουν συμπεριφορά που διέπεται από άνεση και ευκολία, απουσία σχολικού μόχθου και έλλειψη προτροπής ή καταναγκασμού
- ❖ Διαθέτουν ένα κοινωνικό αίσθημα ασφάλειας που τους επιτρέπουν να αδιαφορούν για την ενδεχόμενη αργοπορία στις σπουδές. Ωστόσο, αυτή η αδιαφορία τους επιτρέπει να μην αργοπορούν
- ❖ Κάνουν επιλογές σπουδών με βάση τις ατομικές τους προτιμήσεις ή κλίσεις, αδιαφορώντας για την άμεση επαγγελματική τους χρησιμότητα
- ❖ Επιλέγουν ειδικότητες σπάνιες ή πολύ καινούριες, γενικά σπουδές αριστοκρατικές και όχι «επαγγελματικές», μόνο που οι αριστοκρατικές ειδικότητες ανοίγουν πάντα τον δρόμο προς επαγγελματικές απασχολήσεις υψηλού κοινωνικού κύρους

Η θεωρία του «μορφωτικού κεφαλαίου»

- ▶ Αντίθετα, ο μαθητής από μικροαστική προέλευση είναι ο προσωποποίηση του σχολικού μόχθου. Θα προσπαθήσει να χρησιμοποιήσει το σχολείο ως μέσο κοινωνικής κινητικότητας. Ενώ έχει πολύ καλή πρόθεση, στερείται όλων των μορφωτικών εκείνων προνομίων που κάνουν τον εκλεκτό μαθητή
- ▶ Ο κοινωνικά προνομιούχος μαθητής έχει άνεση και ευκολία στη μάθηση που αντιμετωπίζονται σαν αποδείξεις ευφυΐας. Η διανοητική καλλιέργεια και η ευρύτερη μόρφωση είναι αποτέλεσμα της ωσμωτικής μάθησης που αποκτάει το παιδί στους κόλπους της οικογένειας εκείνης που καταναλώνει συστηματικά μορφωτικά αγαθά υψηλής ποιότητας

Η θεωρία του «μορφωτικού κεφαλαίου»

- ▶ Επειδή αυτή η μάθηση αυτή είναι ωσμωτική αντιμετωπίζεται σαν χάρισμα, σαν φυσική ανωτερότητα, σαν εγγενές χαρακτηριστικό του ατόμου που γεννήθηκε με τη σφραγίδα του εκλεκτού
- ▶ Έτσι το σχολείο μεταφράζει το κοινωνικό κεκτημένο σε φυσικό προσόν και πετυχαίνει, διαιώνίζοντας την πίστη στην εγγενή ικανότητα για μόρφωση, να μεταβιβάζει τα προνόμια της σχολικής αριστείας στους ήδη προνομιούχους

Η θεωρία του «μορφωτικού κεφαλαίου»

- ▶ Το δεύτερο κλασικό έργο των Μπουρντιέ και Πασερόν είναι η *Αναπαραγωγή*. Πρόκειται για συστηματική παρουσίαση με τη μορφή θεωρημάτων των πορισμάτων από τις έρευνες πάνω στο εκπαιδευτικό σύστημα στη γαλλική κοινωνία
- ▶ Για την επιστημονική κατανόηση του κοινωνικού ρόλου του σχολείου προτείνεται η έννοια της «**συμβολικής βίας**». Κάθε εξουσία τείνει στη διατήρηση και την αναπαραγωγή της και πάντοτε χρησιμοποιεί, εκτός από την άμεση βία, και τη συμβολική βία

Η θεωρία του «μορφωτικού κεφαλαίου»

- ▶ Άμεση βία είναι η φυσική βία (π.χ. η βία της αστυνομίας)
- ▶ Συμβολική είναι η βία που συνοψίζεται στην επιβολή «σημασιών». Επιβολή ιδεών, αντιλήψεων, ερμηνειών, αρχών και αξιολογήσεων μέσα από θεσμούς αναπαραγωγής τους (εκκλησία, σχολείο, τύπος κ.λπ.)
- ▶ Οι σημασίες αυτές επιβάλλονται (γι' αυτό και ο όρος «βία») έμμεσα (γι' αυτό συμβολική) σαν επίσημες, νόμιμες και κυρίαρχες

Η θεωρία του «μορφωτικού κεφαλαίου»

- ▶ Ο εκπαιδευτικός θεσμός μεταδίδει την «κυρίαρχη παιδεία», δηλαδή επιβάλλει ορισμένες «σημασίες» με τη μέθοδο της επιλογής ανάμεσα σε άλλες υπάρχουσες ή δυνατές να υπάρξουν, τις οποίες αποκλείει επιβάλλοντας αυτές τις ορισμένες σαν τις σημασίες που είναι οι μόνες άξιες να αναπαραχθούν
- ▶ Κυρίαρχη παιδεία είναι η παιδεία των κυρίαρχων στρωμάτων της κυρίαρχης τάξης, που συγχρόνως είναι τα πιο μορφωμένα στρώματα
- ▶ Η συμβολική βία που ασκεί ο εκπαιδευτικός θεσμός συνίσταται όχι τόσο στη μετάδοση μιας ορισμένης ποσότητας πληροφοριών (κυρίαρχη παιδεία) όσο στη μετάδοση του μηνύματος ότι η κυρίαρχη παιδεία είναι η μόνη νόμιμη

Η θεωρία του «μορφωτικού κεφαλαίου»

- ▶ Ο εκπαιδευτικός θεσμός πετυχαίνει να πείσει όσους αποκλείει από τους σχολικούς δρόμους που οδηγούν στις ψηλότερες βαθμίδες ότι σωστά και δίκαια αποκλείονται, τους κάνει δηλαδή να εσωτερικεύσουν τη νομιμότητα του αποκλεισμού τους
- ▶ Η νομιμοποιημένη αναπαραγωγή της κοινωνικής ανισότητας στο όνομα της δικαιοσύνης (ισότητα ευκαιριών) και της ηθικής (αξιοκρατία) επιτυγχάνεται με την αναγόρευση ορισμένων ικανοτήτων και δεξιοτήτων που αποτελούν κοινωνικά κεκτημένα σε φυσικά χαρίσματα και με την αντίστοιχη βράβευση των κοινωνικά προνομιούχων σαν των φυσικά καλύτερων ή ανώτερων